

**МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
ГУМАНІСТИЧНО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ЯНА ДЛУГОША
В МІСТІ ЧЕНСТОХОВІ (ПОЛЬЩА)**

**ISSN (print) 2617-0833
ISSN (online) 2617-0841**

**Міжнародний науковий журнал
«ОСВІТА І НАУКА»**

**ПРИРОДНИЧІ ТА ТЕХНІЧНІ НАУКИ
ГУМАНІТАРНІ ТА СУСПІЛЬНІ НАУКИ
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ**

Виходить два рази на рік

Випуск 1(40) 2026

МУКАЧЕВО-ЧЕНСТОХОВА

3. Prorok, N. V. (Ed.); Kondratenko, L. O., Manylova, L. M. et al. 2020. *Psykhologichna diahnostyka motyvatsii osobystosti do navchannia v umovakh informatsiinoho suspilstva* [Psychological diagnostics of personality motivation for learning in the information society]. Kyiv: Vydavnychi Dim "Slovo".

4. Chekstere, O.Yu. 2018. Doslidzhennia motyvatsii navchannia v paradyhmi kohnityvnoi psykhologii [Study of learning motivation in the paradigm of cognitive psychology]. *Pedagogy and Psychology*, 2, pp. 66–72.

УДК 305:159.923-057.875(045)

ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСІВ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Барчі Б. В., Яців В. В.

GENDER SPECIFICS OF SELF-REALIZATION PROCESSES AMONG STUDENT YOUTH

Barchi Beata, Yatsiv Vasyl

У статті представлено результати теоретичного та емпіричного дослідження гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння самореалізації як психологічного феномена та визначено значення гендерних чинників у процесі особистісного становлення й розвитку. Розкрито сутність гендерної ідентичності як важливого компонента структури особистості та чинника, що впливає на особливості реалізації особистісного потенціалу.

Емпіричне дослідження проведено серед здобувачів вищої освіти Мукачівського державного університету із застосуванням методики діагностики самоактуалізації особистості САМОАЛ. Аналіз отриманих результатів засвідчив наявність гендерних відмінностей за низкою показників самоактуалізації. Встановлено, що студентки характеризуються вищими показниками за шкалами орієнтації в часі, потреби в пізнанні, креативності, саморозуміння, аутосимпатії, контактності та гнучкості у спілкуванні. Водночас студенти продемонстрували децю вищий рівень автономності. Отримані результати свідчать про існування гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді та підтверджують доцільність урахування гендерного чинника під час організації психологічного супроводу й створення умов для особистісного розвитку здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: самореалізація, самоактуалізація, гендер, гендерна ідентичність, студентська молодь, особистісний розвиток.

This article examines the gender-specific aspects of self-actualisation processes among university students. The relevance of this study stems from the need for an in-depth examination of the psychological factors that determine the characteristics of personal potential realisation among higher education students in contemporary society.

The aim of the study is to identify the gender-specific features of self-actualisation processes among students and to determine differences in self-actualisation indicators between men and women.

To achieve the set objective, a range of theoretical and empirical methods was employed: analysis, generalisation and systematisation of the scientific literature on the issues of self-actualisation and gender psychology; a psychodiagnostic method using the SAMOAL personality self-actualisation diagnostic technique; and methods of mathematical and statistical processing of

empirical data. The study was conducted at Mukachevo State University among higher education students.

The results of the study revealed the existence of gender differences in the structure of self-actualisation. It was found that female students demonstrate higher scores on the scales of time orientation, need for cognition, creativity, self-understanding, self-sympathy, sociability and flexibility in communication. At the same time, male students are characterised by a slightly higher level of autonomy. The data obtained confirm the existence of gender-specific features in the processes of self-actualisation among students.

Future research should focus on investigating the relationship between self-actualisation and the motivational, value-based and personality characteristics of higher education students, as well as on developing psychological support programmes for the personal development of students, taking gender into account.

Keywords: *self-fulfilment, self-actualisation, gender, gender identity, students, personal development.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах суспільних трансформацій особливої актуальності набуває проблема самореалізації молоді як важливої умови особистісного розвитку, професійного становлення та соціальної адаптації. Студентський вік є сенситивним періодом для формування життєвих цілей, ціннісних орієнтацій, професійної ідентичності та реалізації особистісного потенціалу. Саме в цей період молоді люди активно шукають шляхи самовираження та визначають власне місце в суспільстві.

Водночас процес самореалізації не є однаковим для всіх студентів, оскільки на нього впливають різноманітні соціально-психологічні чинники, серед яких важливе місце посідає гендер. Гендерні установки, соціальні очікування, стереотипи та особливості гендерної соціалізації можуть визначати специфіку життєвих прагнень, професійного вибору, рівень самооцінки, мотивації досягнення та способи реалізації особистісного потенціалу студентської молоді.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемам самореалізації особистості та гендерних досліджень, питання гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді залишається недостатньо вивченим. Це зумовлює необхідність поглибленого аналізу особливостей самореалізації студентів різної статі та виявлення психологічних чинників, що впливають на успішність цього процесу.

Таким чином, актуальність дослідження визначається необхідністю вивчення гендерних особливостей самореалізації студентської молоді з метою

створення ефективних умов для розвитку їхнього особистісного потенціалу та забезпечення успішного особистісного й професійного становлення.

Метою дослідження є визначення гендерних особливостей процесів самореалізації студентської молоді, виявлення психологічних чинників, що впливають на самореалізацію юнаків і дівчат у студентському середовищі.

Результати дослідження. Проблема самореалізації особистості посідає важливе місце в сучасній психологічній науці, оскільки пов'язана з питаннями особистісного розвитку, саморозвитку, самовизначення та реалізації внутрішнього потенціалу людини. Особливої актуальності дослідження цього феномена набуває в юнацькому віці, коли відбувається формування життєвих цілей, професійних орієнтацій та системи цінностей особистості.

У сучасних наукових дослідженнях самореалізація розглядається як складний багаторівневий процес розкриття та реалізації особистісного потенціалу людини. Так, О. Іорданова визначає самореалізацію як психологічну категорію, що відображає прагнення особистості до максимально повного виявлення власних можливостей, здібностей і ресурсів у різних сферах життєдіяльності [2]. Самореалізація виступає важливою умовою особистісного зростання, досягнення життєвих цілей та формування внутрішньої гармонії особистості.

Вагомий внесок у дослідження проблеми самореалізації молоді зробила О. Заверуха, яка розглядає готовність до самоосвіти як важливий структурний компонент самореалізації молоді особистості. Авторка підкреслює, що здатність до самостійного навчання, самовдосконалення та постійного розвитку сприяє ефективному розкриттю особистісного потенціалу та успішній самореалізації в сучасному суспільстві [1].

Особливого значення проблема самореалізації набуває в юнацькому віці. На думку С. Кузікової, саме цей віковий період є вирішальним для становлення особистості як суб'єкта саморозвитку. Дослідниця наголошує, що саморозвиток і самореалізація тісно взаємопов'язані процеси, які забезпечують активну життєву позицію молоді людини, її здатність до самовизначення та досягнення поставлених цілей [3].

Аналіз наукових джерел свідчить, що самореалізація особистості є багатогранним феноменом, який охоплює процеси самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення та реалізації власних можливостей. Успішність самореалізації значною мірою залежить від індивідуально-психологічних особливостей особистості, її ціннісних орієнтацій, мотивації та соціального середовища.

У контексті дослідження особливого значення набуває вивчення гендерної специфіки процесів самореалізації. Гендерна ідентичність є важливою складовою структури особистості та впливає на особливості сприйняття себе, побудову життєвих планів і способи досягнення особистісних цілей. На думку Л. Комарніцької та І. Завадської, гендерна ідентичність являє собою складний психологічний феномен, що формується в процесі взаємодії біологічних, психологічних і соціокультурних чинників та визначає усвідомлення людиною своєї належності до певної гендерної групи [4].

Важливим теоретичним підґрунтям для дослідження гендерної специфіки самореалізації є положення гендерної психології. О. Щотка зазначає, що гендер виступає не лише біологічною характеристикою людини, а й соціально-психологічним конструктом, який формується під впливом суспільства, культури та процесу соціалізації [5]. У межах гендерної системи формуються уявлення про соціальні ролі жінок і чоловіків, які впливають на життєві пріоритети, професійне самовизначення та можливості самореалізації особистості.

Значну роль у формуванні моделей поведінки відіграють гендерні стереотипи, які визначають суспільні очікування щодо особистісних якостей, професійних уподобань і життєвих стратегій представників різних гендерних груп. Вони можуть як сприяти розвитку окремих здібностей особистості, так і обмежувати реалізацію її потенціалу через нав'язування соціально схвалюваних моделей поведінки [5].

Отже, аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що процес самореалізації студентської молоді є складним психологічним явищем, на яке впливають як особистісні характеристики, так і гендерні чинники. Вивчення гендерної специфіки самореалізації студентської молоді є важливим напрямом

сучасних психологічних досліджень, оскільки сприяє глибшому розумінню особливостей особистісного розвитку та створенню умов для максимальної реалізації потенціалу кожної особистості.

З метою емпіричного вивчення гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді було проведено дослідження на базі Мукачівського державного університету. У дослідженні взяли участь здобувачі вищої освіти різних спеціальностей та курсів навчання. Для оцінки особливостей самореалізації респондентів було використано методику діагностики самоактуалізації особистості САМОАЛ, яка дає змогу визначити рівень розвитку окремих аспектів самоактуалізації та самореалізації особистості.

Отримані емпіричні дані були піддані статистичній обробці, що дозволило визначити середні показники за основними шкалами методики. Результати дослідження представлені у таблиці 1, де наведено середні значення показників самоактуалізації здобувачів вищої освіти за шкалами САМОАЛ.

Таблиця 1

Середні показники за шкалами САМОАЛ

Шкала	Чоловіки (М)	Жінки (М)	% (чол.)	% (жін.)	Рівень (чол.)	Рівень (жін.)
Орієнтація в часі	9,2	10,8	61%	72%	середній	високий
Цінності	10,5	12,1	70%	81%	високий	високий
Погляд на природу людини	8,7	10,2	58%	68%	середній	високий
Потреба в пізнанні	11,3	12,7	75%	85%	високий	високий
Креативність	9,8	11,5	65%	77%	середній	високий
Автономність	10,9	10,4	73%	69%	високий	високий
Спонтанність	8,5	9,7	57%	65%	середній	середній
Саморозуміння	9,1	11,2	61%	75%	середній	високий
Аутосимпатія	9,6	10,9	64%	73%	середній	високий
Контактність	10,2	11,8	68%	79%	високий	високий

Гнучкість у спілкуванні	9,4	11,0	63%	73%	середній	високий
--------------------------------	-----	------	-----	-----	----------	---------

Аналіз результатів за шкалами методики САМОАЛ свідчить про наявність певних гендерних особливостей у процесах самореалізації студентської молоді. Загалом жінки продемонстрували вищі показники за більшістю досліджуваних шкал порівняно з чоловіками, що може вказувати на більш виражену орієнтацію на особистісний розвиток, самопізнання та реалізацію власного потенціалу.

За шкалою «Орієнтація в часі» жінки продемонстрували високий рівень показника (72%), тоді як у чоловіків він відповідає середньому рівню (61%). Це може свідчити про кращу здатність студенток усвідомлювати взаємозв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім, а також ефективніше планувати власний розвиток і досягнення життєвих цілей.

За шкалою «Цінності» обидві групи показали високі результати, однак показник жінок (81%) перевищує показник чоловіків (70%). Отримані дані можуть свідчити про більшу сформованість ціннісних орієнтацій, пов'язаних із самореалізацією та особистісним зростанням серед студенток.

Вищі показники жінок за шкалами «Погляд на природу людини» (68% проти 58%), «Потреба в пізнанні» (85% проти 75%) та «Креативність» (77% проти 65%) дозволяють припустити, що студентки характеризуються більшою відкритістю до нового досвіду, позитивнішим сприйняттям людей та вищою пізнавальною активністю. Особливо показовою є шкала «Потреба в пізнанні», за якою обидві групи продемонстрували високий рівень, що свідчить про виражене прагнення до здобуття нових знань та самовдосконалення.

Водночас за шкалою «Автономність» дещо вищі показники отримали чоловіки (73% проти 69%), хоча в обох групах рівень залишається високим. Це може свідчити про достатньо розвинену здатність до самостійного прийняття рішень та незалежності від зовнішнього впливу серед усіх учасників дослідження.

За шкалою «Спонтанність» як чоловіки (57%), так і жінки (65%) продемонстрували середній рівень, що вказує на помірну здатність до вільного прояву емоцій та природної поведінки без надмірного контролю.

Найбільш виражені гендерні відмінності спостерігаються за шкалами «Саморозуміння» (75% у жінок проти 61% у чоловіків), «Аутосимпатія» (73% проти 64%) та «Гнучкість у спілкуванні» (73% проти 63%). Це свідчить про те, що студентки краще усвідомлюють власні потреби та переживання, більш позитивно ставляться до себе та демонструють вищу адаптивність у міжособистісній взаємодії.

За шкалою «Контактність» обидві групи показали високі результати (68% у чоловіків та 79% у жінок), що характеризує студентську молодь як достатньо відкриту до соціальної взаємодії та встановлення міжособистісних контактів.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що жінки загалом мають вищий рівень самоактуалізації за більшістю шкал методики САМОАЛ. Найбільші відмінності виявлено у сферах саморозуміння, креативності, гнучкості у спілкуванні та орієнтації в часі. Чоловіки, своєю чергою, демонструють дещо вищий рівень автономності. Отримані дані підтверджують наявність гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді та вказують на доцільність урахування гендерного чинника під час розробки програм психологічного супроводу особистісного розвитку здобувачів вищої освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, результати проведеного дослідження засвідчили наявність гендерної специфіки процесів самореалізації студентської молоді. Встановлено, що жінки характеризуються вищими показниками за більшістю шкал самоактуалізації, зокрема орієнтацією в часі, потребою в пізнанні, креативністю, саморозумінням, аутосимпатією та гнучкістю у спілкуванні, тоді як чоловіки продемонстрували дещо вищий рівень автономності. Отримані результати свідчать про важливу роль гендерних особливостей у формуванні та реалізації особистісного потенціалу студентської молоді, що необхідно враховувати в процесі психологічного супроводу та організації освітнього середовища закладів вищої освіти.

Зроби Перспективи подальших досліджень вбачаються у розширенні вибірки респондентів, вивченні взаємозв'язку самореалізації з іншими психологічними характеристиками особистості, зокрема мотивацією досягнення,

самооцінкою, рівнем психологічного благополуччя та професійною ідентичністю, а також у розробці та апробації програм психологічної підтримки самореалізації студентів з урахуванням гендерного чинника.

Список використаних джерел

1. Заверуха О.Я. Готовність до самоосвіти у структурі самореалізації молоді особистості. В Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Психологічні науки”, 2021. 4, 148–154. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [URL:https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1246/1203](https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1246/1203)
2. Іорданова О.А. Самореалізація як психологічна категорія. В Сучасна психологія: проблеми та перспективи. *Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції “Сучасна психологія: проблеми і перспективи”*, 05 грудня 2023 р. Ізмаїл: РВВ ІДГУ.
3. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці. Монографія. Суми: Видавництво СумДПУ. 2020.
4. Комарніцька Л. М., Завадська І. М. Гендерна ідентичність як психологічний феномен. *Інклюзія і суспільство* 2024. (2). С. 82-87. <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/download/136/133>
5. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с. <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2157/1/GenderPsychology-Shchotka.pdf>

References

1. Zaverukha, O. Ya. (2021). Hotovnist do samoosvity u strukturi samorealizatsii molodoi osobystosti [Readiness for self-education in the structure of self-realization of a young personality]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky*, (4), 148–154. <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1246/1203>
2. Iordanova, O. A. (2023). Samorealizatsiia yak psykholohichna katehoriia [Self-realization as a psychological category]. In *Suchasna psykholohiia: problemy ta perspektyvy: Zbirnyk naukovykh prats za materialamy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Suchasna psykholohiia: problemy i perspektyvy”* (December 5, 2023). RVV IDHU.
3. Kuzikova, S. B. (2020). *Psykhologichni osnovy stanovlennia subiekta samorozvytku v yunatskomu vitsi* [Psychological foundations of the formation of the subject of self-development in adolescence]. Vydavnytstvo SumDPU.
4. Komarnitska, L. M., & Zavadska, I. M. (2024). Gender na identychnist yak psykholohichniy fenomen [Gender identity as a psychological phenomenon]. *Inkliuziia i suspilstvo*, (2), 82–87. <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/download/136/133>
5. Shchotka, O. P. (2019). *Henderna psykholohiia* [Gender psychology]. Vydavets PP Lysenko M. M. <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2157/1/GenderPsychology-Shchotka.pdf>

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>